

اربعین در فرهنگ اهل بیت

عبدالکریم پاک نیا

است که در متون اسلامی کاربرد زیادی دارد، مثلاً در برخی از روایات به عنوان نماد کمال، حدی برای تصفیة باطن و... قلمداد شده است. در این نوشتار به مناسبت روز اربعین شهادت امام حسین علیه السلام برخی از موارد کاربرد این واژه ارزشمند که در فرهنگ اسلامی به مناسبت‌های گوناگون از آن یاد شده و گاهی پیامهای اخلاقی و دستورهای الهی با آن همراه شده است، با اشاره به سی نکته تقدیم می‌شود:

۱. شهادت چهل مؤمن

امام صادق علیه السلام فرمود: «إِذَا مَاتَ الْمُؤْمِنُ فَحَضَرَ جَنَازَتَهُ أَرْبَعُونَ رَجُلًا مِّنْ

واژه «اربعین» در متون دینی و مجموعه‌های حدیثی از ارزش والایی برخوردار است. آثار حفظ چهل حدیث، اخلاص عمل در چهل روز و دعای عهد در چهل صبح، کمال عقل در چهل سالگی، دعا برای چهل مؤمن، شهادت چهل مؤمن برای میت، برگزاری عبادت در چهل شب چهارشنبه برای دیدار حضرت ولی عصر علیه السلام، و بعثت غالب انبیاء در چهل سالگی، از جمله مواردی است که ارزش و جایگاه این اصطلاح اسلامی و عرفانی را مشخص می‌سازد.

«اربعین» از اصطلاحات رایجی

نفر دیگر چنین کردند و در هنگام دفن
چهل نفر دیگر آمده، بعد از گواهی به
نیکمردی عابد از خداوند متعال
آمرزش او را خواستار شدند. در آن
حال، خداوند به حضرت داوود علیه السلام
الهام کرد که من او را به خاطر شهادت
آن عده بخشیدم و اعمال بد و ریایی او
را نادیده گرفتم.^۲

۲. دعا برای چهل مؤمن

پیشوای ششم یکی از مهم‌ترین
عوامل استجاب دعا را تقدیم دیگر
مؤمنین در هنگام دعا می‌داند. آن
حضرت می‌فرماید: «مَنْ قَدَّمَ أَرْبَعِينَ مِنَ
الْمُؤْمِنِينَ ثُمَّ دَعَا اسْتَجِيبَ لَهُ»^۳ هر کس
چهل نفر از مؤمنین را در دعا کردن بر
خود مقدم بدارد، سپس حاجات خود
را بطلبد، دعای او به اجابت خواهد
رسید. «آن حضرت تأکید می‌فرماید که
اگر این‌گونه دعا کردن در نماز شب و
بعد از آن باشد، تأثیر بیشتری خواهد

الْمُؤْمِنِينَ وَقَالُوا: اللَّهُمَّ إِنَّا لَأَنْعَلَمُ مِنْهُ إِلَّا خَيْرًا
وَأَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنَّا، قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: قَدْ
أَجَزْتُ شَهَادَاتِكُمْ وَعَفَّرْتُ لَهُ مَا عَلِمْتُ مِنْهَا لَأُ
تَعْلَمُون»^۱ هرگاه یکی از اهل ایمان
بمیرد و بر جنازه او چهل نفر از مؤمنین
حضور یابند و گواهی دهند که
پروردگارا! ما به جز خوبی و نیکی از
این شخص ندیده‌ایم و تو از ما داناتر
هستی، خداوند متعال می‌فرماید: من
نیز شهادت شما را پذیرفتم و آنچه [از
بدیها و گناهان] از او می‌دانستم که شما
بی‌اطلاع بودید، همه را بخشیدم.»

همچنین امام صادق علیه السلام
می‌فرماید: «در بنی اسرائیل عابدی بود
که پیوسته به عبادت و راز و نیاز اشتغال
داشت. خداوند متعال به حضرت
داوود علیه السلام وحی فرستاد: ای داوود! این
مرد عابد، فردی ریاکار و غیرمخلص
است. هنگامی که او مُرد، حضرت
داوود علیه السلام به تشییع جنازه‌اش حاضر
نشد. اما چهل نفر از بنی اسرائیل
حضور یافتند و در درگاه الهی به نیکی
و خوبیهای ظاهری وی شهادت دادند
و از خداوند طلب عفو و آمرزش برای
وی نمودند. در هنگام غسل نیز چهل

۱. مَنْ لَا يَحْضُرُهُ الْفَقِيه، ج ۱، ص ۱۶۶، ح ۴۷۲؛

مستدرک سفینه البحار، ج ۴، ص ۶۴.

۲. مستدرک الوسائل، ج ۲، ص ۴۷۱.

۳. الکافی، ج ۲، ص ۵۰۹، ح ۵.

داشت.^۱ همچنین دعا کردن چهل مؤمن در قنوت نماز وتر در دل شبهای تار اجابت دعا را نزدیکتر و سریعتر می نماید.^۲

۳. دعای چهل نفره

دعا کردن همیشه خوب و یکی از سلاحهای مؤمن و وسیله ارتباط با پروردگار عالمیان است. هنگامی که انسان خود را از هر جهت درمانده و عاجز می بیند با جان و دل زمزمه می کند که:

سینه مالامال درد است ای دروغا مرهمی
دل زنتهایی به جان آمد خدایا همدمی
در آن لحظات حساس، دعا همچون نور امیدی در دل انسان می تابد و دعاکننده علاوه بر آرامش درون، اعتماد به نفس، تلطیف روح، عشق و معرفت خویش را نیز به نمایش می گذارد. امام صادق علیه السلام در یکی از رهنمودهای حکیمانه خویش ما را به دعای دسته جمعی فرا می خواند و می فرماید: «اگر گروهی چهل نفره جمع شوند و خدای خویش را بخوانند، مطمئناً دعای آنان مستجاب خواهد شد و اگر چهل نفر

نبودند گروه چهار نفره، ده بار خدا را بخوانند که همین اثر را دارد و اگر بیش از یک نفر نباشد و چهل بار خدا را صدا بزنند، خدای عزیز و جبار خواسته او را برآورده خواهد کرد.»^۳

۴. آموزش چهل گناه

حضرت باقر علیه السلام یکی از حقوق واجب مسلمانان بر عهده همدیگر را، حضور در تشییع جنازه آنان می شمارد و با توجه به اهمیت آن، تأثیر معنوی این حضور را نیز بیان می کند: «مَنْ حَمَلَ جِنَازَةَ مَنْ أَرْبَعِ جَوَانِبِهَا عَفَرَ اللَّهُ لَهُ أَرْبَعِينَ كَبِيرَةً؛^۴ کسی که جنازه ای را از چهار طرف حمل کند، خداوند متعال چهل گناه کبیره او را خواهد بخشید.»

۵. کمال در چهل سالگی

از مهم ترین نکاتی که در زندگی انسان وجود دارد و در مرحله تکامل معنوی و شخصیت وی مؤثر است، رسیدن به مراتبی از سن و سال است که انسان کامل تر و پخته تر می شود.

۱. بحار الانوار، ج ۹۰، ص ۳۸۹.

۲. کشف الغطاء، ج ۱، ص ۲۴۶.

۳. الکافی، ج ۲، ص ۴۸۷.

۴. همان، ج ۳، ص ۱۷۴، ح ۱.

خداوند متعال در این زمینه چهل سالگی را اوج کمال انسانی می‌داند و می‌فرماید: «... حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَبَلَغَ أَرْبَعِينَ سَنَةً قَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ ضَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي إِنِّي تُبِّتُ إِلَيْكَ وَآتِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ»^۱ «تا زمانی که به کمال قدرت و رشد برسد و به چهل سالگی بالغ گردد، می‌گوید: پروردگارا! مرا توفیق ده تا شکر نعمتی را که به من و پدر و مادرم دادی، به جا آورم و کار شایسته‌ای انجام دهم که از آن خشنود باشی و فرزندان مرا صالح گردان! من به سوی تو باز می‌گردم و توبه می‌کنم و از مسلمانان می‌باشم.»

۶. آثار چهل روز اخلاص

امام رضا علیه السلام از پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله چنین نقل فرمود: «مَا أَخْلَصَ عَبْدُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا إِلَّا جَزَتْ يَنَابِيعُ الْحِكْمَةِ مِنْ قَلْبِهِ عَلَىٰ لِسَانِهِ»^۲ هیچ بنده‌ای چهل روز اعمال خود را خالصانه به درگاه حضرت حق انجام نمی‌دهد، مگر اینکه خداوند متعال چشمه سارهای حکمت را از قلب او به زبانش جاری می‌سازد.» حافظ با اشاره

به این حدیث می‌گوید:

سحرگه رهروی در سرزمینی

همی گفت این معما با قرینی

که ای صوفی شراب آنکه شود صاف

که در شیشه بماند اربعینی

۷. یاران حضرت مهدی علیه السلام

هنگامی که حضرت مهدی علیه السلام

ظهور می‌کند هر یک از یاران و شیعیان

آن حضرت معادل نیروی چهل مرد

قدرت روحی و بدنی خواهد داشت.

امام سجاد علیه السلام فرمود: «إِذَا قَامَ قَائِمُنَا

أَذْهَبَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَنْ شِبَعَيْنَا الْعَاهَةَ وَجَعَلَ

قُلُوبَهُمْ كَقُرْبَرِ الْحَدِيدِ وَجَعَلَ قُوَّةَ الرَّجُلِ مِنْهُمْ

قُوَّةَ أَرْبَعِينَ رَجُلًا»^۳ هرگاه قائم ما قیام کند،

خداوند متعال از شیعیان ما آفت، بلا و

سستی را دور خواهد کرد و دل‌های آنان

را همانند پاره‌های آهن قوی و محکم

می‌نماید و نیروی هر یک از آنان را

معادل نیروی چهل مرد قرار خواهد

داد.»

۸. چهل روز عزای مؤمن

رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله در

۱. احقاف/۱۵.

۲. عیون اخبار الرضا علیه السلام، ج ۱، ص ۷۴، ح ۳۲۱.

۳. الخصال، ج ۲، ص ۵۴۱، ح ۱۴.

سفارشهای خویش به جناب ابی ذر غفاری به اهمیت و جایگاه والای مؤمن در جهان اشاره کرده و فرموده است: «يَا أَبَا ذَرٍّ! إِنَّ الْأَرْضَ لَتَنَبِّئُكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذَا مَاتَ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا؛^۱ ای ابو ذر! هنگامی که مؤمنی از دنیا می رود، زمین تا چهل روز برای فقدان او گریان و عزادار است.»

ممکن است منشأ مجالس اربعین برای اموات مؤمنین همین روایت نبوی باشد.

۹. زندگی چهل ساله

هنگامی که فرزدق شاعر قصیده معروف خود را در مدح حضرت امام سجاد علیه السلام در حضور خلیفه ستمگر عباسی، هشام بن عبدالملک، با رشادت تمام قرائت کرد و مطلع آن چنین بود که:

هَذَا الَّذِي تَعْرِفُ الْبَطْحَاءَ وَطَأْتَهُ

وَالْبَيْتَ يَعْرِفُهُ وَالْحِجْلُ وَالْحَرَمَ

یعنی، این آقایی است که گامهای او را سرزمین بطحاء، بیت خدا و حل و حرم می شناسد؛ خلیفه بر او خشم گرفت و دستور داد تا فرزدق را علاوه بر قطع حقوق، به جرم دفاع از

اهل بیت علیهم السلام زندانی کنند؛ اما بعد از گذشت مدتی به دعای امام چهارم علیه السلام آزاد شد. امام زین العابدین علیه السلام برای کمک به فرزدق مبلغی را که چهل سال مخارج زندگی اش را کافی بود به حضورش فرستاد و فرمود: «أَلُو عَلِمْتُ أَنَّكَ تَخْتِاجُ إِلَيَّ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ لِأَعْطَيْتَكَ؛ ای فرزدق! [اگر می دانستم بیش از چهل سال زنده خواهی بود، بیشتر می فرستادم.] علی بن یونس بیاضی می نویسد: دقیقاً بعد از چهل سال از آن تاریخ فرزدق به دیار باقی شتافت و صداقت و کرامت امام چهارم بر همگان روشن شد.^۲

۱۰. بعثت انبیاء در چهل سالگی

در روایت آمده است که اکثر انبیاء در چهل سالگی به رسالت مبعوث شده اند.^۳ همچنان که رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله نیز در چهل سالگی به رسالت مبعوث گردید.^۴ امام باقر علیه السلام فرمود: «پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در ۶۳ سالگی

۱. مکارم الاخلاق، ص ۴۶۵.

۲. الصراط المستقیم، ج ۲، ص ۱۸۱.

۳. بحار الانوار، ج ۱۳، ص ۵۰.

۴. تاریخ یعقوبی، ج ۲، ص ۲۲.

حدیث امام خمینی علیه السلام.

۱۲. آثار گناه تا چهل روز

آثار گناهای که انسان مرتکب می‌شود تا چهل روز در روح و روان او باقی است. امام صادق علیه السلام فرمود: «لَا تُقْبَلُ صَلَاةُ شَارِبِ الْخَمْرِ أَرْبَعِينَ يَوْمًا إِلَّا أَنْ يُتُوبَ»^۱؛ کسی که از شراب و مسکرات حرام استفاده کند تا چهل روز نمازش پذیرفته نمی‌شود، مگر اینکه حقیقتاً توبه کند.»

۱۳. اصلاح تا چهل سالگی

اساساً افراد سعادت‌مند و کسانی که به دنبال خوشبختی و کمال هستند تا سن چهل سالگی در اعمال و رفتارشان نشانه‌های اصلاح پیدا می‌شود؛ اما اگر تا سن چهل سالگی تغییراتی در رفتارهای زشت و ناپسند آنان ایجاد نگردد، بعد از آن اصلاح آنان مشکل خواهد بود. رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله در این زمینه به مسلمانان هشدار داده و فرموده است: «إِذَا بَلَغَ الرَّجُلُ أَرْبَعِينَ سَنَةً وَلَمْ يَغْلِبْ خَيْرُهُ شَرَّهُ قَبِلَ الشَّيْطَانُ بَيْنَ عَيْنَيْهِ»^۲

از دنیا رفت، که آخر سال دهم هجرت بود. آن حضرت بعد از تولد خویش هنگامی که چهل سالش کامل گردید، به پیامبری رسید و ۱۳ سال دیگر در مکه بود که در ۵۳ سالگی به مدینه هجرت کرد و بعد از ده سال در مدینه به سرای جاویدان منتقل شد.»^۱

۱۱. حفظ چهل حدیث

حضرت رسول صلی الله علیه و آله در زمینه پاسداری از فرهنگ و معارف اسلام می‌فرماید: «مَنْ حَفِظَ مِنْ أُمَّتِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًا مِمَّا يَحْتَاجُونَ إِلَيْهِ مِنْ أَمْرِ دِينِهِمْ بَعَثَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَصِيحًا عَالِمًا»^۲؛ هر کس از امت من چهل حدیث از احادیث دینی مورد نیاز جامعه را حفظ کند خداوند متعال او را در روز قیامت به عنوان فقیه و دانشمند محشور خواهد کرد.»

براساس همین حدیث، دانشمندان بزرگ شیعه تلاش کرده‌اند که کتابهایی را به نامهای الاربعین و چهل حدیث از خود به یادگار بگذارند تا شاید مشمول این کلام نورانی رسول گرامی اسلام بشوند، نظیر: اربعین شیخ بهائی، اربعین شهید اول، اربعین مجلسی دوم، اربعین جامی و چهل

۱. کشف الغمه، ج ۱، ص ۱۴.

۲. الخصال، ج ۲، ص ۵۴۱، ح ۱۵.

۳. مستدرک الوسائل، ج ۱۷، ص ۵۷.

وَقَالَ: هَذَا وَجَهٌ لَا يَفْلُحُ؛^۱ هنگامی که شخص به سن چهل سالگی پا می‌گذارد و کارهای نیک او از اعمال زشتش بیشتر نباشد، شیطان پیشانی او را بوسیده، می‌گوید: این چهره‌ای است که دیگر روی سعادت و خوشبختی را نخواهد دید.» و در حدیث دیگری آن حضرت افراد چهل ساله‌ای را که به سوی صلاح گام بر نمی‌دارند از دوزخیان به شمار می‌آورد و می‌فرماید: «فرد چهل ساله‌ای که در اندیشه کارهای نیک نباشد، برای ورود به آتش جهنم خود را آماده کند که نجات او مشکل است.»^۲

۱۴. هشدار به چهل ساله‌ها!

امام زین العابدین علیه السلام فرمود: «إِذَا بَلَغَ الرَّجُلُ أَرْبَعِينَ سَنَةً نَادَى مُنَادٌ مِنَ السَّمَاءِ دَنَا الرَّجُلُ قَاعِدَ زَادٍ وَلَقَدْ كَانَ فِيمَا مَضَى إِذَا أَتَتْ عَلَى الرَّجُلِ أَرْبَعُونَ سَنَةً حَاسِبَ نَفْسِهِ؛^۳ هرگاه شخصی به سن چهل سالگی برسد فرشته‌ای از سوی خداوند در آسمان ندا می‌دهد که هنگام سفر نزدیک است، زاد و توشه سفر را مهیا کن و در گذشته هنگامی که فردی به چهل سالگی می‌رسید، با نفس خود

محاسبه می‌کرد.»

و از رسول گرامی اسلام نقل است که «خداوند فرشته‌ای را مأمور کرده است تا در هر شب صدا بزند: «يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ الْأَرْبَعِينَ مَاذَا أَعَدَدْتُمْ لِقِيَاءِ رَبِّكُمْ؛^۴ ای کسانی که چهلمین بهار عمر خود را سپری می‌کنید! برای ملاقات با پروردگارتان چه چیزی آماده کرده‌اید [و چه پاسخی دارید]؟»^۵

۱۵. تغذیه و اربعین

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: «مَنْ تَرَكَ اللَّحْمَ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا سَاءَ خَلْقُهُ؛^۵ هر کس چهل روز از خوردن گوشت خودداری کند، اخلاقش بد خواهد شد.»

۱۶. چهل نفر هسته اولیه

زمانی که برخی از یاران امام حسن مجتبی علیه السلام از وی درخواست کردند که در مقابل ظلم و ستم زمامداران جور به ویژه معاویه قیام و

۱. مشکاة الانوار، ص ۲۹۵.

۲. همان.

۳. مستدرک الوسائل، ج ۱۲، ص ۱۵۶؛ مجموعه ورام، ج ۱، ص ۳۵.

۴. مستدرک الوسائل، ج ۱۲، ص ۱۵۷.

۵. همان، ج ۱۶، ص ۳۰۵.

به فرمان [و راستین] داشتیم، با آنان
مقابله و مجاهده می کردیم.»

۱۸. حقوق همسایه

رسول گرامی اسلام به منظور
سالم سازی و ایجاد روحیه اعتماد و
اطمینان به همدیگر و همچنین تقویت
وحدت و انس و الفت در جامعه
اسلامی درباره حدود همسایگی و
رعایت حقوق آنان می فرماید: «كُلُّ
أَرْبَعِينَ دَارًا جِيرَانٌ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ
وَعَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمَالِهِ»^۱ تا چهل خانه از
چهار سوی منزل یک مسلمان، از
روبه رو، پشت سر، از سمت راست و
از سمت چپ، همسایه یک مسلمان به
شمار می آید.»

پیامبر ﷺ ضمن بیان این پیام
حکیمانه، به حضرت علی علیه السلام و سلمان
و ابوذر و مقداد دستور داد که در میان
مسلمانان ندا دهند که ای مردم! این
حدود همسایگی است و: «أَنَّه لَا إِيمَانَ
لِمَنْ لَمْ يَأْمَنْ جَارَهُ بِوَأَيْقَنَهُ»^۲ کسانی که

مبارزه نماید، امام حسن علیه السلام فرمود: «لِيَ
أَسْوَةٌ بِجَدِّي رَسُولِ اللَّهِ حِينَ عَبْدَ اللَّهِ سِرًّا وَهُوَ
يَوْمَئِذٍ فِي تِسْعَةِ وَثَلَاثِينَ رَجُلًا فَلَمَّا اكْمَلَ اللَّهُ لَهُ
الْأَرْبَعِينَ صَارُوا فِي عِدَّةٍ وَأَظْهَرُوا أَمْرَ اللَّهِ فَلَوْ
كَانَ مَعِيَ عِدَّتُهُمْ لَجَاهَدْتُ فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ»^۱
الگوی من در رهبری امت، جدم
رسول خدا ﷺ است، آن حضرت تا
زمانی که تعداد یارانش به سی و نه نفر
رسیده بود، مخفیانه و غیر علنی خدا را
عبادت می کرد [و به مبارزه و تبلیغ
علنی روی نیاورد]؛ اما از موقعی که
خداوند متعال تعداد مسلمانان را به
چهل نفر رساند، [تبلیغ] دین خدا را
آشکار کردند و اگر با من هم به تعداد
آنها باشد، در راه خدا به جهاد و مبارزه
شایسته دست می زنم.»

۱۷. دریغ از چهل یاور راستین!

علی علیه السلام نیز با شکایت از
مظلومیت و غربت خویش فرمود: «من
بارها از مردم یاری خواستم اما به غیر
از چهار نفر - زبیر، سلمان، ابوذر و
مقداد - کسی جواب مثبت به من نداد.»

سپس افزود: «لَوْ كُنْتُ وَجَدْتُ يَوْمَ بُيْعِ
(أَحْوَتِيمِ) أَرْبَعِينَ رَجُلًا مُطِيعِينَ لَجَاهَدْتُهُمْ»^۲
اگر من در روز بیعت چهل یاور گوش

۱. مستدرک الوسائل، ج ۱۱، ص ۷۷.

۲. همان، ص ۷۴.

۳. وسائل الشیعه، ج ۱۲، ص ۱۳۲.

۴. مستدرک الوسائل، ج ۸، ص ۴۳۱.

کرد که چه بهتر و گرنه آن پرندۀ سفید بالهایش را به چشمهای او می‌کشد و بعد از آن او وارونه می‌بیند؛ یعنی خوبیها را خوب نمی‌بیند و بدیها را بد نمی‌بیند.»^۱

۲۰. بهداشت فرزندان

پیامبر بزرگوار اسلام صلی الله علیه و آله با اشاره به لزوم ختنه کردن نوزادان پسر می‌فرماید: «اِخْتِنُوا اَوْلَادَكُمْ يَوْمَ السَّبْعِ فَإِنَّهُ اَطْهَرُ وَاَسْرَعُ لِنَبَاتِ اللِّسَمِ فَقَالَ اِنَّ الْاَرْضَ تَنْجَسُ بِبَوْلِ الْاَغْلَفِ اَرْبَعِينَ يَوْمًا»^۲ نوزادان خود را در روز هفتم ختنه کنید، این عمل برای پاکیزگی و سلامت و رشد آنان تأثیر فراوان دارد و زمین از بول فردی که ختنه نشده تا چهل روز آلوده می‌ماند.»

۲۱. تسبیح حیوانات

امام صادق علیه السلام فرمود: «حضرت داوود علیه السلام در یکی از شبها با حال خوشی زبور را تلاوت می‌کرد و از حالات معنوی خود لذت می‌برد. آن شب به نظرش آمد که شب زنده داری خوبی داشته است و از این جهت

همسایگانشان از شر و آزار آنان در امان نیستند، ایمان ندارند.»

۱۹. مهلت تا چهل روز

برخی از مسلمانان که در رعایت مسائل دینی و حفظ ناموس خود اهل تسامح و تساهل هستند، مورد خشم و غضب الهی قرار می‌گیرند و خداوند متعال به آنان چهل روز مهلت می‌دهد که خود و خانواده‌هایشان را اصلاح کنند و در صورت ادامه سهل‌انگاری و بی‌تفاوتی چشم و قلبشان وارونه شده و از دیدن حقیقت ناتوان می‌گردند. رسول اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: هرگاه مردی در محیط خانواده خود عمل ناپسند و زشتی را مشاهده کند و در مورد آن حساسیت و غیرت دینی از خود نشان ندهد و اعضاء خانواده‌اش را از ارتکاب گناه و معصیت باز ندارد و در صدد اصلاح برنیاید، خداوند متعال پرندۀ سفید را مأمور می‌کند که چهل صبح بر در خانه وی پرهایش را بگسترده و هنگام ورود و خروج آن مرد مسامحه کار، بگوید: اصلاح کن! اصلاح کن! غیرت داشته باش! غیرت داشته باش! اگر خانواده‌اش را اصلاح

۱. الجعفریات، شیخ صدوق، ص ۸۹.

۲. مکارم الاخلاق، ص ۲۳۰.

نامت را از تورات پاک نمودم، دوباره آن را در آنجا ثبت شده می‌یافتم.»^۲

۲۳. اربعین در قرآن

در برخی از آیات قرآن به واژه «اربعین» اشاره شده است، مثل: فرازی از قصه حضرت موسی عَلَيْهِ السَّلَام که می‌فرماید: ﴿وَأَوْدَاعُنَا مُوسَىٰ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً﴾؛^۳ «[به یاد آورید] آن هنگامی را که با موسی عَلَيْهِ السَّلَام (برای یافتن پیامهای آسمانی) چهل شب وعده قرار گذاشتیم.»

نیز می‌فرماید: ﴿وَأَعَدْنَا مُوسَىٰ ثَلَاثِينَ لَيْلَةً وَأَتَمَمْنَاهَا بِعَشْرِ فِتْنَةٍ مِّمَّاتٍ رَبِّهِ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً﴾؛^۴ «و ما با موسی سی شب وعده گذاشتیم، سپس آن را با ده شب دیگر تکمیل نمودیم. به این ترتیب، میعاد پروردگارش با چهل شب تمام شد.»

قرآن کریم در مورد نافرمانی بنی اسرائیل از حضرت موسی عَلَيْهِ السَّلَام و سرپیچی آنان از دستورات الهی و

شگفت زده شد. در آن حال قورباغه‌ای از زیر صخره‌ای از سوی خداوند متعال به سخن آمد و گفت: «يَا دَاوُدُ تَعَجَّبْتَ مِنْ سَهْرِكَ لَيْلَةً وَأَنْتِي لَتَتَحْتِ هَذِهِ الصَّخْرَةَ مُنْذُ أَرْبَعِينَ سَنَةً مَا جَفَّ لِسَانِي عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ تَعَالَى؛^۱ ای داوود! آیا از شب زنده‌داری‌ات به شگفت آمده‌ای؟ من چهل سال است که در زیر این صخره زبانم به ذکر الهی مترنم است.»

۲۲. کرامت نام حضرت محمد صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

حضرت علی عَلَيْهِ السَّلَام - در ضمن روایتی طولانی در منقبت حضرت خاتم الانبیاء صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فرمود: «روزی یکی از علماء یهود به حضور پیامبر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آمد و سؤالات متعددی از آن حضرت پرسید و پاسخهای وافی دریافت کرد و مسلمان شد. سپس الواحی بیرون آورد و در مقابل پیامبر قرار داد و گفت: این از جمله صفحات توراتی است که به حضرت موسی بن عمران عَلَيْهِ السَّلَام نازل شده است. من فضائل تو را در آنها می‌خواندم و شک می‌کردم و چهل سال تمام نام تو را پاک می‌نمودم؛ اما قسم به آن خدایی که تو را به حق و راستی مبعوث فرموده است، هرگاه

۱. بحار الانوار، ج ۶۱، ص ۵۰.

۲. الخصال، ج ۲، ص ۳۵۶.

۳. بقره/۵۱.

۴. اعراف/۱۴۱.

مجازات آن گروه از یهودیان با چهل سال سرگردانی، می فرماید: ﴿فَأَنهَا مُحَرَّمَةٌ عَلَيْهِمْ أَرْبَعِينَ سَنَةً يَتِيهُونَ فِي الْأَرْضِ فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ﴾؛ «این سرزمین مقدس تا چهل سال بر آنها ممنوع خواهد بود و آنان همواره در مدت چهل سال در این بیابان سرگردان هستند، پس تو درباره سرنوشت این جمعیت گناهکار ناراحت نباش!»

۲۴. مجاهد دار به دوش

دُعْبِل بن علی خُزَاعی، از شاعران متعهد و شجاع اهل بیت علیهم السلام است که از دست مبارک حضرت رضا علیه السلام به کسب مدال افتخار و عطایای مادی و معنوی نائل شد. او وصیت کرد قصیده معروف خود به نام «مدارس آیات» را - که مورد تأیید اهل بیت علیهم السلام قرار گرفت - در کفش بنویسد. زبان گویای وی آن چنان بُرُنْدَه بود که حکمرانان ستمگر را به هراس می انداخت.

ابن مدبّر می گوید: «روزی به دعبل گفتم: من مردی بی باک و با شهامت مثل تو ندیده‌ام که این چنین بی پروا در اشعار خود به زمامداران ستمگری، مثل مأمون می تازی و

حقائق را در قالب شعرهای گویا و بلیغ به گوش مردم می رسانی. دعبل در مقابل هشدار ابن مدبّر، با صلابت خاصی که از عشق او به اهل بیت علیهم السلام ریشه می گرفت، چنین گفت: «یا ابا اسحاق! إِنِّي أَحْمِلُ خَسْبَتِي مُذْ أَرْبَعِينَ سَنَةً وَلَا أَجِدُ مَنْ يَضْلُبُنِي عَلَيْهَا»؛ ای ابا اسحاق! من چوبه دار خودم را چهل سال است که با خود حمل می کنم، اما هنوز کسی را نیافته‌ام که مرا بر آن بیاویزد.»

شیعه یعنی دعبل چشم انتظار

می کشد بر دوش خود چل سال دار

شیعه یعنی همچو امثال کمیل

سر نهد بر خاک پای اهل بیت

۲۵. ارزش عدالت گستری

امام موسی بن جعفر علیه السلام در تفسیر آیه ﴿يَحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا﴾ فرمود: «خداوند زمین را با قطرات باران احیاء نمی کند، بلکه با مردان عدالت گستر زنده می گرداند... و این عمل از منافع مادی چهل روز باران بهتر و پربارتر است.»^۳

۱. مائده/۲۶.

۲. العدد القویه، ص ۲۹۲.

۳. تهذیب الأحکام، ج ۱۰، ص ۱۴۶.

۲۶. هشدار به محتکران!

امام صادق علیه السلام به تاجرانی که برای منافع مادی خود اجناس مورد نیاز مردم را انبار کرده، با قیمتهای گزاف می فروشند، شدیداً هشدار می دهد و می فرماید: «الْحُكْرَةُ فِي الْخِضْبِ أَرْبَعُونَ يَوْمًا وَفِي الشَّدَةِ وَالْبَلَاءِ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فَمَا زَادَ عَلَى الْأَرْبَعِينَ يَوْمًا فِي الْخِضْبِ فَصَاحِبُهُ مَلْعُونٌ وَمَا زَادَ عَلَى ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الشَّدَةِ فَصَاحِبُهُ مَلْعُونٌ»^۱ مدت احتکار جنسهای مورد نیاز مردم در روزگار فراوانی، چهل روز است و در روزهای سخت فقط سه روز. اگر بازرگانی در ایام فراوانی جنس، بیش از چهل روز و در هنگام دشواری بیش از سه روز انبار کند، لعنت خدا بر او باد.»

۲۷. چله نشینی برای حاجت

مولای متقیان علی علیه السلام فرمود: «خداوند متعال به حضرت داوود وحی کرد: ﴿إِنَّكَ نِعْمَ الْعَبْدُ لَوْلَا أَنَّا لَأَكَلْنَا مِنْ بَيْتِ الْمَالِ وَلَا تَعْمَلْ بِنَدِكَ شَيْئًا﴾؛ «ای داوود! اگر از بیت المال تغذیه نمی کردی و از دست رنج خودت امرار معاش می نمودی، چقدر بنده خوبی بودی!»

حضرت داوود چهل صبح با ناله و زاری به درگاه احدیت استغاثه کرد و از خداوند خواست تا مشکل او را رفع نماید. خداوند متعال نیز مقدمات آهنگری را در اختیار او گذاشت. به این ترتیب، حضرت داوود، به کار زره سازی پرداخت. او هر روز یک زره می ساخت و به هزار درهم می فروخت تا اینکه با ساختن سیصد و شصت زره که به مبلغ سیصد و شصت هزار درهم فروخت، سرمایه ای به دست آورد و از بیت المال بی نیاز شد.^۲

۲۸. زیارت اربعین از نشانه های

ایمان و تشییع

امام حسن عسکری علیه السلام فرمود: «عَلَامَاتُ الْمُؤْمِنِينَ خَمْسٌ: صَلَاةُ الْأَخْدَى وَالْخَمْسِينَ وَزِيَارَةُ الْأَرْبَعِينَ وَالْتِحَاتُ فِي الْيَمِينِ وَتَغْفِيرُ الْجَبِينِ وَالْجَهْرُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ»^۳ نشانه های مؤمنان (شیعیان) پنج چیز است: خواندن پنجاه و یک رکعت نماز در هر روز (۱۷ رکعت واجب و ۳۴ رکعت نافله)،

۱. الکافی، ج ۵، ص ۱۶۵.

۲. وسائل الشیعه، ج ۱۷، ص ۳۷.

۳. مصباح المتجهد، ص ۷۸۷.

هر کس از امت من چهل
حدیث از احادیث دینی مورد
نیاز جامعه را حفظ کند
خداوند متعال او را در روز
قیامت به عنوان فقیه و
دانشمند محشور خواهد
کرد.

روز اربعین جدم حسین علیه السلام را
این چنین زیارت کن: **السَّلَامُ عَلَيَّ وَلِيَّ اللَّهِ
وَحَبِيبِهِ...** در بخشی از آن زیارت که با
مضامین عالی عرفانی و معنوی بیان
شده است، چنین می خوانیم: **(وَيَسْأَلُكَ
مُهَاجِرَتَهُ فَبِكَ لَا يَسْتَنْقِذُ عِبَادَكَ مِنَ الْجَهَالَةِ وَخَيْرَةَ
الضَّلَالَةِ؛**^۲ [خداوند!] من شهادت
می دهم که [حضرت حسین علیه السلام جان را
در راه تو تقدیم کرد تا بندگان تو را از
جهالت و بی خبری رها سازد و از حیرت و
سرگردانی و گمراهی نجات دهد.]

زیارت اربعین امام حسین علیه السلام، داشتن
انگشتر در دست راست، و ساییدن
پیشانی به خاک، و بلند خواندن بسم الله
الرحمن الرحیم در نمازها.

۲۹. چهل روز گریه بر امام
حسین علیه السلام

امام صادق علیه السلام در روایتی به بیان
گریه موجودات عالم بر سالار شهیدان
پرداخته، به زراره می فرماید: **«يا زرارة!
إِنَّ السَّمَاءَ بَكَتْ عَلَى الْحُسَيْنِ علیه السلام أَرْبَعِينَ
صَبَاحًا بِالدَّمِ وَإِنَّ الْأَرْضَ بَكَتْ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا
بِالسَّوَادِ وَإِنَّ الشَّمْسَ بَكَتْ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا
بِالْكُوفِ وَالْحُمْرَةَ... وَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ بَكَتْ
أَرْبَعِينَ صَبَاحًا عَلَى الْحُسَيْنِ علیه السلام؛** ای
زراره! آسمان چهل روز بر حسین علیه السلام
خون گریه کرد و زمین چهل روز برای
عزای آن حضرت گریست به تیره و تار
شدن و خورشید با کسوف و سرخی
خود چهل روز گریست ... و ملائکه
الهی برای آن حضرت چهل روز
گریستند.»

۳۰. فرازی از زیارت اربعین

صفوان بن مهران جمال می گوید:
مولایم حضرت صادق علیه السلام زیارت
اربعین را به من آموخت و فرمود: «در

۱. مستدرک الوسائل، ج ۱۰، ص ۳۱۴، با
تلخیص.

۲. تهذیب الاحکام، ج ۶، ص ۱۱۳.